

LA SEGONA REPÚBLICA. SECULARITZACIÓ DE L'ENSENYANÇA A CATALUNYA

MATEU ROTGER I ROSQUELLAS

A la caiguda de Primo de Rivera, la succeí, aproximadament un any després, la de la monarquia. De res no van servir els esforços dels seus partidaris per reactivar els antics partits polítics que li havien donat suport, ni la formació del govern de concentració que presidí l'almirall Aznar.

Tanmateix va ser més efectiva la reunió que celebraren, al Casino Republicano de Sant Sebastià, els portaveus dels grups d'oposició –representants de partits majoritàriament d'àmbit estatal i delegats de formacions polítiques catalanes i gallegues–, per tal d'acordar les accions conduents a enderrocar la monarquia i a l'establiment de la república; acords –entre d'altres, la creació d'un comitè revolucionari, la recerca de col·laboració del PSOE i la CNT; i, pel que fa a “la qüestió catalana”, el reconeixement de la personalitat política de Catalunya i l'autorització per elaborar un estatut d'autonomia...–, que hom coneix amb el nom de Pacte de Sant Sebastià.

Dos dies després de les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931, que donaren, a les urnes, la majoria a les forces hostils al règim i van fer decidir al rei –per tal d'evitar possibles confrontacions violentes– a sortir del país, a Barcelona i Madrid, es proclamà la República. El govern quedà, provisionalment, en mans del comitè revolucionari, constituït a l'agost de 1930 a Sant Sebastià per elements de la Derecha Liberal Republicana, Alianza Republicana, Partit Radical-Socialista, Acció Republicana i socialistes del PSOE.

No s'havia acomplert encara el primer mes d'aquell esdeveniment¹, quan el ministre d'Instrucció Pública, Marcel·lí Domingo, publicà un decret, signat per Niceto Alcalá Zamora com a president del govern

provisional, amb el qual s'inicia la successió de disposicions dirigides a la laïcització de l'escola primària. En el referit edicte, s'hi pot llegir:

“Article 1er. La instrucció religiosa no serà obligatòria a l'escola primària ni a cap dels demés establiments depenents d'aquest Ministeri.

Article 2on. Els alumnes quins pares manifestin el desig de que aquells la rebin en les escoles primàries, l'obtindran de la mateixa manera que fins a la data.

Article 3er. En els casos en que el Mestre declari el seu desig de no donar aquesta ensenyança se la confiarà als sacerdots que voluntàriament i gratuïta, vulguin fer-s'en càrrec en hores fixades de comú acord amb el Mestre.

Article 4rt. Queden abolides totes les disposicions vigents que estiguin en pugna amb l'esperit i lletra d'aquest decret”.

Tanmateix, coneguts els objectius de la República, la disposició resulta moderada, diguem-ne de quant blanc, i amb el seu redactat, el ministre defuig de violentar-se amb els companys de govern d'ideologia conservadora; i això, des del mateix preàmbul, en el qual s'afirma que el govern provisional ha d'afanyar-se a donar acompliment a la llibertat religiosa a l'escola –un dels postulats bàsics de la República–, sense esperar que les Corts dictaminin sobre el tema, ja que la promulgació de la Constitució, que serà la que haurà de regular l'ensenyament públic, haurà de tenir en compte, per ser unànimament sentida, la necessitat de salvaguardar el dret a la llibertat religiosa dels

Escola Elemental del Treball, 1928. Fotograma de la pel·lícula sobre Badalona de C. Nyssen. Museu de Badalona. Arxiu d'Imatges

ciutadans; llibertat que a l'escola no es més que respecte vers la consciència del nen i del mestre.

El director general de Primera Ensenyança, Rodolfo Llopis, va haver de publicar una circular² dirigida a tots els inspectors, analitzant l'abast d'aquell decret i dictant normes concretes per a la seva aplicació. La circular justifica, d'entrada, la seva publicació afirmant: "El decret del dia 6 d'aquest mes proclama el respecte més absolut a la consciència del nen i del mestre en ordre a la instrucció religiosa en les escoles. Aquesta mateixa llibertat en que queden els alumnes i els mestres ha donat lloc a interpretacions i a que arribin fins a aquesta Direcció general reiterades consultes sobre el particular. Per a orientar i facilitar l'aplicació del decret amb referència a l'ensenyança primària aquesta Direcció general ha acordat dictar les següents normes: (...) desapareixerà del programa de les escoles nacionals l'ensenyament de la religió amb el caràcter obligatori que ha tingut fins ara. Els mestres faran saber als pares (...) el dret que tenen de sol·licitar per als seus fills la instrucció religiosa³. Els alumnes de l'Escola Superior del Magisteri i els de les Normals queden rellevats d'assistir a classe i d'examinar-se d'aquesta assignatura per a obtenir el títol de mestre corresponent, excepció d'aquells que manifestin a la Direcció de l'Escola el desig de cursar i donar validesa a aquests estudis. Tan aviat com es conegui el desig dels pares i hi hagin alumnes que vulguin rebre la instrucció religiosa, el mestre resoldrà si ha de ser ell qui doni aquella ensenyança o sol·licitarà del senyor rector li proposi se n'encarregui d'ella algun sacerdot.(...) Per no interrompre la permanència dels alumnes a l'escola, intercalant a l'horari escolar el temps dedicat a la Religió, caldrà reservar-li el temps destinat a la primera o a la darrera lliçó del matí o de la tarda, en els dies acostumats. Els nens que no hagin de rebre aquesta ensenyança, podran retardar o avançar l'entrada o la sortida de l'escola en aquests dies (...). L'esperit del decret relleva els mestres de tota obligació de realitzar pràctiques religioses amb els seus alumnes i conseqüentment d'assistir a actes o cerimònies que revesteixin aquest caràcter. No hi ha inconvenient en que els símbols de la Religió cristiana segueixin presidint les tasques escolars en aquells casos en que el mestre i la totalitat dels pares estiguin conformes en que es segueixi donant l'ensenyança religiosa en la forma actual; però en cas contrari aquells

símbols es podran exhibir en les classes, però, per respecte a la llibertat religiosa que el govern ha declarat, deixaran de presidir la vida escolar. (...) La supressió de l'ensenyança religiosa amb caràcter obligatori no ha de significar abandó de la direcció moral dels escolars; ans al contrari, al perdre aquesta ensenyança el seu caràcter dogmàtic i catequista, el mestre s'esforçarà, ara més que mai, en aprofitar totes les oportunitats que li ofereixin les seves lliçons en altres matèries, la vida diària de l'escola i els alts exemples de la vida dels pobles, per tal d'inspirar en el nens un alt ideal de conducta. (...) Els senyors inspectors de primera ensenyança cuidaran amb gran zel de que aquestes normes arribin al coneixement del Magisteri, i de que s'els hi doni acompliment, de manera que no puguin ferir el sentiment religiós de ningú; i de que, els mestres, arribat el cas, siguin defensats en aquesta manifestació de la llibertat, tan essencial al patrimoni de la consciència, resolent qualsevol dubte i reclamació que pugui produir-se en l'aplicació d'aquestes instruccions."

La Constitució aprovada el dia 9 de desembre de 1931, configurarà una República amb un president, cap de l'Estat, feble; una cambra única, forta; i un govern, nomenat pel president, però que podia ésser rebutjat per la cambra dels diputats. Separava l'Església de l'Estat i acceptava les autonomies regionals⁴.

Pel que fa a la secularització de l'ensenyança, la Constitució, és categòrica: en l'article 48 afirma: "L'ensenyança serà laica, farà del treball l'eix de la seva activitat metodològica i s'inspirarà en ideals de solidaritat humana"; així mateix, "Es reconeix a les Esglésies el dret, subjecte a la inspecció de l'Estat, d'ensenyar llurs respectives doctrines en els seus propis establiments"; i, en l'article 26⁵ -apartat quart-, prohibeix als ordes religiosos dedicar-se a l'ensenyança. Ho diu així:

"Totes les confessions religioses seran considerades com Associacions sotmeses a una llei especial.

L'Estat, les regions, les províncies i els Municipis no mantindran, afavoriran ni auxiliaran econòmicament a les Esglésies, Associacions ni Institucions religioses.

Una llei especial regularà la total extinció, en un termini de dos anys com a màxim, del pressupost del clergat.

Queden dissoltes aquelles Ordes religioses que estatutàriament admetin, a més dels tres vots canònics⁶, un altre d'especial obediència a autoritat distinta de la legítima de l'Estat. Els seus bens seran nacionalitzats i afectats a finalitats benèfiques o docents.

Les demés ordes religioses es sotmetran a una llei especial votada per les Corts constituents i ajustades a les següents bases:

- 1) Dissolució d'aquelles que per les seves activitats constitueixen un perill per a la seguretat de l'Estat.
- 2) Inscripció de les que deguin de subsistir en un registre especial dependent del Ministeri de Justícia.
- 3) Incapacitat d'adquirir o conservar, per sí o per persona intermediària, més bens que els que, prèvia justificació, es destinin a la pròpia vivenda o a l'acompliment directe dels seus fins privatis.
- 4) Prohibició d'exercir la indústria, el comerç o l'ensenyament.
- 5) Submissió a totes les lleis tributaries del país.
- 6) Obligació de rendir comptes anualment a l'Estat de la inversió dels seus bens en relació amb els fins de l'Associació. Els bens de les ordes religioses podran ser nacionalitzats."

A partir d'aquí, les disposicions per suprimir les escoles confessionals aniran adreçades, en primer lloc, a dissoldre la Companyia de Jesús, pel fet que els seus membres, a més dels tres vots canònics, en feien un quart d'obediència al Papa; segonament, dilucidar la situació dels establiments benèfico-docents⁷; i, per últim, aprovada la Llei de Congregacions religioses, substituir l'ensenyança impartida per elles, per l'escola pública.

Anant aparellada la dissolució de la Companyia de Jesús amb la nacionalització dels seus béns, el Ministeri d'Instrucció Pública es faria càrrec dels seus locals, la majoria escoles que, com quasi totes les dels Jesuïtes, reunien, pel que fa a situació, espais, equipaments, etc.⁸. Aquest fet va comportar que la substitució de l'ensenyament religiós no hi fos tan difícil com quan es portava a terme en escoles

dependents d'altres ordes religiosos, per la falta evident de locals idonis i de recursos econòmics, intervenció o inhibició dels ajuntaments, inestabilitat política, etc.

Vegem-ho si no: A partir de 1933, quatre ministres⁹ intenten portar a terme aquelles disposicions a base de decrets. El 8 de juny de 1933, la *Gaceta de Madrid*, publica el primer –datat el dia 7–, establint la creació d'una Junta Nacional, que amb la col·laboració d'altres d'àmbit provincial i local –comissions mixtes–, havia de tenir com a missió, calcular el nombre d'escoles que fóra necessari crear per tal d'escolaritzar tots els nois i noies procedents de les escoles primàries religioses; el 27 del mateix mes, demanant la col·laboració dels ciutadans que tinguessin locals susceptibles de ser transformats en escoles perquè les oferissin al Ministeri, col·laborant en la secularització de l'Estat; el 2 de juliol, va ésser una ordre ministerial, dirigida als directors de tots els col·legis religiosos, requerint el lliurament de la relació dels alumnes matriculats, a la comissió local corresponent; i, el dia 23 d'octubre, una de relativa al subministrament de material pedagògic a les escoles recentment creades, precedida pel decret, de 26 de setembre, creant a Catalunya –d'acord amb les prerrogatives que l'Estatut li conferia–, un Consell encarregat de portar a terme la substitució de l'ensenyança donada pels ordes religiosos en terres catalanes.

Però, malgrat les presses perquè el canvi es produís en començar el nou any escolar, això no va ser possible; en primer lloc, per la penúria de temps i de mitjans, i en segon lloc, per la greu crisi política que afectava tota Espanya, i que, després de les eleccions de novembre, desembocà en la formació d'un govern de coalició entre lerrouxistes i cedistes, que deturà aquell procés, sol·licitant-ne l'ajornament a les Corts, i que es caracteritzà per portar a terme la modificació, suspensió o anul·lació d'algunes de les lleis dictades per l'anterior gabinet de centre-esquerra; boicotejar la Reforma Universitària, el pla de construccions escolars, la coeducació, l'aplicació de la llei de la reforma agrària; fent una oposició constant al govern de la Generalitat de Catalunya; duent a terme la repressió que seguí a la insurrecció del 6 d'octubre, amb la suspensió, a Catalunya de l'Estatut, i l'empresonament del govern de la Generalitat, de Bosch Gimpera, de Pompeu

DIRECCION-ADMINISTRACION
Calle del Carmen, núm. 23, entresuelo,
Teléfono núm. 12.322.

VENTA DE EJEMPLARES
Ministerio de la Gobernación, planta baja.
Número suelto, 0,50

GACETA DE MADRID

SUMARIO

Ministerio de la Guerra.

Decreto autorizando al Ministro de este Departamento para presentar a las Cortes Constituyentes un proyecto de ley modificando el párrafo segundo del artículo 16 de la Ley de 12 de Septiembre de 1932.—Página 1794.

Ministerio de Hacienda.

Decreto autorizando al Ministro de este Departamento para presentar a las Cortes Constituyentes un proyecto de ley modificando el número 5 del artículo 56 de la ley de Administración y Contabilidad de la Hacienda pública de 1.º de Julio de 1911.—Páginas 1794 y 1795.

Presidencia del Consejo de Ministros.

Decreto derogando el Real decreto de esta Presidencia, de 6 de Enero de 1927, sobre honorarios de los Arquitectos.—Páginas 1795 y 1796.

Ministerio de la Guerra.

Decreto concediendo el empleo de General de brigada honorario, al Coronel de Estado Mayor, en situación de retirado, D. Francisco Martín Llorente.—Página 1796.

Ministerio de Marina.

Decreto ascendiendo a la categoría de Subinspector de primera clase del Cuerpo general de Servicios Marítimos, Jefe de Administración civil de tercer clase, a D. Manuel Rebollo de Moragas.—Página 1796.

Otro autorizando al Ministro de este Departamento para contratar, por medio de concurso, la adquisición de seis remolcadores, dos buques aljibes, seis buques petroleros y ganquill, con destino a los servicios de la Marina de guerra.—Página 1796.

Ministerio de la Gobernación.

Decretos promoviendo al empleo de funcionarios del Cuerpo técnico de Correos, con los sueldos que se expresan, a los señores que se indican.—Página 1796.

Otros nombrando Jefes de Administración civil de tercera clase, en los destinos que se citan, a los señores que se mencionan.—Páginas 1796 y 1797.

Ministerio de Instrucción pública y Bellas Artes.

Decreto disponiendo se constituya una Junta encargada de organizar, bajo la dirección de este Ministerio, cuanto se relacione con la aplicación de la ley de Congregaciones y Confesiones religiosas.—Página 1797.

Otro creando en cada uno de los Ayuntamientos afectados por la sustitución de la enseñanza primaria, dada en la actualidad por las Confesiones y Congregaciones religiosas, Comisiones mixtas encargadas de colaborar con la Dirección general de Primera enseñanza en cuantos estudios primarios y medidas se estimen necesarios.—Páginas 1797 a 1799.

Otro autorizando la convocatoria extraordinaria de un curso de Selección profesional organizado en la forma que se indica.—Páginas 1799 y 1800.

Otro relativo a los locales de enseñanza.—Páginas 1800 a 1804.

Otro (rectificado) declarando que los alumnos del plan cultural de las Escuelas Normales que hayan sido aprobados en los tres cursos de cultura general, podrán obtener el título de Maestro de Primera enseñanza, con iguales derechos que los reconocidos a los del plan de 1914, previas las condiciones que se detallan.—Páginas 1804 y 1805.

Otro (idem) declarando que este Ministerio queda autorizado para abonar en los dos pluses que señala el artículo 8.º del Decreto de 5 de Enero del año actual, las subvenciones que, en principio y para la construcción directa de sus Escuelas se ha-

yan concedido a los Ayuntamientos con anterioridad a la fecha de publicación del Decreto mencionado.—Página 1805.

Ministerio de Obras públicas.

Decreto aprobando el proyecto reformado de las obras del trozo tercero de la carretera de Cabrería a La Hermita (Santander).—Página 1805.
Otro declarando jubilado al Consejero Inspector general del Cuerpo de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos, D. Antonio Herbellá Zobel.—Páginas 1805 y 1806.

Ministerio de la Gobernación

Orden relativa a indemnizaciones al personal de la Policía gubernativa.—Página 1806.

Otra creando en la Dirección general de Seguridad una Comisión consultiva, clasificadora e inspectora de ganaderías de reses bravas.—Página 1806.

Otra resolviendo indicaciones formuladas por la Unión de Radiotelegrafistas Españoles.—Páginas 1806 y 1807.

Ministerio de Instrucción pública y Bellas Artes.

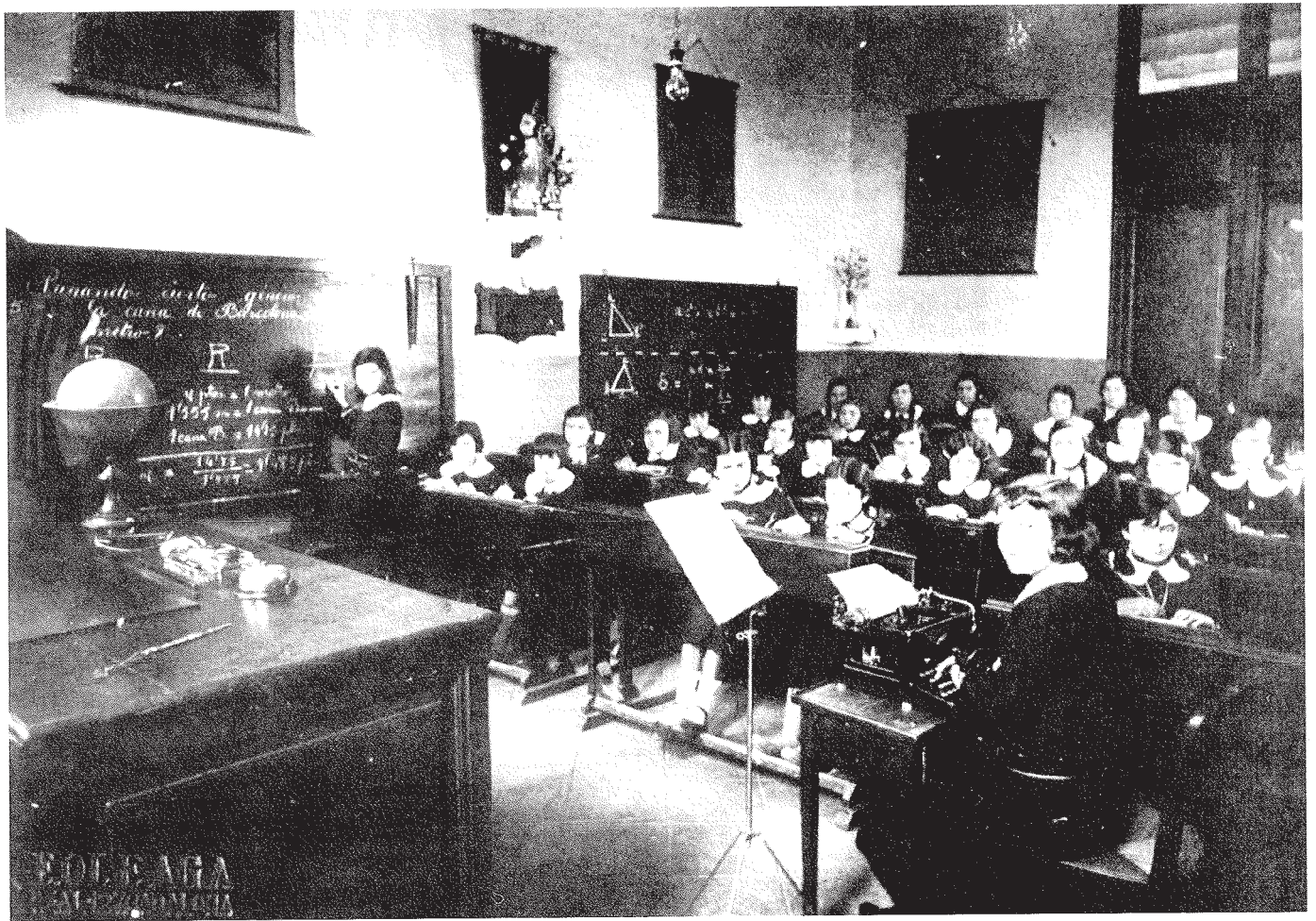
Orden concediendo al Patronato local de Formación profesional de Madrid la subvención extraordinaria de pesetas 17.028 para abono de atrasos.—Página 1807.

Otra admitiendo a D. Salvador La Casca España la dimisión del cargo de Vocal del Patronato local de Formación profesional de Valencia.—Página 1807.

Otra autorizando a D. José Moreno Villa para que pueda dirigirse a Buenos Aires para dar conferencias con motivo de la Exposición del Libro español.—Página 1807.

Ministerio de Agricultura, Industria y Comercio.

Orden declarando excluida del inventario publicado en la GACETA DE MA-

Classe del col·legi de les monges Franciscanes cap a l'any 1929. Fotografia: Museu de Badalona. Arxiu d'Imatges. Fons Família Famadas Heredero

Fabra...; suspent l'autonomia universitària i del Patronat de Barcelona. Aquest govern regí el país durant un període -1934, 1935-, que la història coneix amb el nom de bienni negre.

L'ascensió al govern de l'anomenat Front Popular, després de les eleccions de febrer de 1936, i de nou amb Marcel·lí Domingo en el Ministeri d'Instrucció Pública, va posar novament en marxa el procés de laïcització de l'ensenyament, si bé prescindint de comissions; així, l'ordre ministerial del 6 de maig preveu la seva aplicació sobre tres tipus de poblacions: aquelles amb escoles nacionals que tenen suficients places per admetre l'alumnat procedent dels col·legis religiosos; les que compten amb ajuntaments disposats a aportar els locals necessaris i les despeses per equipar-los, i aquells on les escoles nacionals no tenen prou places per donar cabuda a la matrícula de les escoles religioses perquè els ajuntaments no tenen prou recursos o no volen col·laborar amb el Ministeri.

Per a les poblacions compreses en el darrer grup, estava previst que els inspectors de primera ensenyança de la zona esbrinessin, en primer lloc, quin tipus de col·laboració amb el Ministeri estava disposat a oferir l'ajuntament; i, seguidament, que es posessin en contacte amb els propietaris dels locals on eren instal·lades les escoles religioses, per saber si estaven disposats a vendre'ls o llogar-los al Ministeri i, en cas que la gestió fos infructuosa, visitar els propietaris d'altres immobles de la demarcació, amb possibilitats d'ésser habilitats com a escoles, amb la mateixa pretensió. Després, reunides totes les dades, seria la junta d'inspectors de la província l'encarregada d'elaborar una proposta d'actuació en el seu àmbit, i trametre-la a la inspecció central, abans de quinze dies.

Aquest intent de secularització de l'escola, va quedar amb això: un intent. Insensatament, havia esclatat a Espanya, la més odiosa de les guerres.

A Badalona les diligències per donar acompliment al decret del 7 de juny de 1933, del Ministeri d'Instrucció Pública, es van iniciar dos dies més tard, amb una moció de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament, proposant la designació dels regidors, Baldomer Colls i Josep

A. Arbós "per a formar part de la Comissió mixta, de caràcter exclusivament local, que ha d'instituir-se en aquesta ciutat per a col·laborar amb la Direcció General de Primera Ensenyança, en l'obra de substitució (...) de les Confessions i Congregacions religioses, en l'ensenyança primària", i que fou aprovada per la Corporació, en la sessió del dia 14°, si bé "un cop acabat el despatx ordinari", J.A. Arbós renuncià el càrrec, essent substituït pel regidor Joan Buxaderas i Sellarés.

A aquest nomenament, l'havien precedit sengles escrits que, l'alcalde d'aleshores, Josep Casas, havia dirigit als mestres nacionals, Alejandro Gargallo i Concepció Llinàs -director l'un del grup escolar Ventós Mir i, directora l'altra, del Ramon Muntaner-, en què els comunicava el seu nomenament "automàtic", per ser els mestres nacionals més moderns a la localitat, com a membres de la comissió referida, en virtut del que disposava l'article 9è. del Decret, que establia, a l'ensens, que els mestres havien de començar a actuar vuit dies després de la publicació d'aquell a la *Gasetta*. En el mateix comunicat, l'alcalde els feia saber que completaven el nombre de membres de la comissió dos regidors municipals i un representant dels pares de família.

La constitució d'aquell organisme, va tenir lloc el dia 25, a les Cases Consistorials, si bé amb caràcter de provisionalitat, ja que encara no havia estat nomenat el representant dels pares de família per part de la Direcció General, a la qual s'havia enviat, preceptivament, una relació en terna amb els noms dels veïns Melitón Farriol, Emili Tosas i Domènec Gorchs, perquè procedís a designar-ne un.

En el decurs d'aquell acte, es va donar lectura al Decret de creació "al objeto de que todos los reunidos hayan conocimiento de la finalidad de la Comisión, así como de los deberes y obligaciones", i a proposta del president, els assistents, s'imposaren l'obligació "de llevar a la próxima reunión cuantas iniciativas crean convenientes para la obra que les está encomendada".

De conformitat amb el que disposava l'Ordre del Ministeri del 28, el senyor Gargallo, en qualitat de vocal-president, va enviar a totes les

COMISSIÓ MIXTA LEGAL
DE
BADALONA,
per a la substitució
de l'ensenyament re-
ligios.

A l'objecte de donar compliment a l'Ordre del
Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts de data 28
de juny darrer (caseta del dia 3 de juliol en curs), el
President que sota signa, en data 10 dels corrents, ofi-
cià reclament les relacions nominals de la matrícula de
llurs Col·legis primaris als Srs. Directors dels següents
Col·legis religiosos:

Col·legi de l'Asil de S. Josep.- Garcia Hernández, 21
Col·legi de Sant Josep -- Temple, 8 i 10
Col·legi de la Divina Providència.- Armús, 83
Col·legi de Nra. Sra. del Pilar.- Guiffré, 300
Col·legi del Sagrat Cor.- Temple, 19 i 1
Asil-Col·legi de Sant Andreu.- Armús, 18.

Evant tramés solament relació nominal la Sra.
Directora del Col·legi de la Divina Providència, i no
nominal als Srs. Directors del Col·legi del Sagrat Cor
i la Sra. Directora del de Sant Josep, no obstant haver
passat sobradament el termini conoçut per al compliment
de l'omençada Ordre.

El que tinc l'honor de comunicar-lé per al seu
coneixement i efectes conseqüents.

Vigui molts anys.

Badalona a 29 de juliol de 1933.

El Vocal-Mestre en funcions
de President,

Sr. President de la Comissió Mixta Provincial de
(Bruch nº 100)

BARCELONA.

[1933]

Relació nominal de la matrícula de l'escola de
la Divina Providència.

Maria Colomé	José Parich
Maria Miquel	Roberto del Val
Conchita Pichera	José Escudé
Josana Pons	Roberto Llorca
Maria Sureda	José Miquel
Lucina Floa	Mrs. Valls
Aurora Enllós	José Pascual
Maria Pons	Paquima Moya
José Cases	Marcelina Gamba
Maria Pons	Melchor Colomer
Maria Floa	José López
Roberto Valls	Maria-Lena
Madalena Cayula	Concepció Vela
Beatriz Arns	Encarna Bernabé
Conchita Mestres	Mrs. Bernabé
Conchita Ganga	Mrs. Floa
Conchita Dachs	Concepció Pons
José Mestres	Antonia Garcia
Antonia Miquel	Antonia Cortada
Maria Gálvez	Beatriz Bernabé
Montserrat Mestres	Montserrat Ferrer
Montserrat Guixot	Encarna Castelló
Leah Floa	Concepció Moya
Beatriz Luano	Mrs. Moya
Marcelina Castelló	Maria Pons
Mrs. Paul	Francisca Martiny
Roberto Abellán	Antonia Martiny
Maria Paulita	Maria Pons
Montserrat Miquel	

escoles religioses de la ciutat un ofici, demanant-los la relació nominal dels alumnes matriculats als centres respectius.

Lavors les escoles dependents de congregacions i institucions religioses, a la nostra ciutat, eren sis: l'Asil de Sant Josep, regentat per religioses Carmelites; el Col·legi Sant Josep, per Franciscanes; el de la Divina Providència, per Clarisses; el de Nostra Senyora del Pilar, dirigit per Adoratrius; l'Asil-Col·legi de Sant Andreu, per religioses de la Presentació; i el Col·legi del Sagrat Cor, regentat per germans Maristes.

Només tres d'aquestes escoles van respondre a la petició que se'ls va fer: el Col·legi de Sant Josep, el de la Divina Providència i el Col·legi del Sagrat Cor; i d'aquests tres, l'únic que va enviar la relació nominal dels seus alumnes –en total 79–, va ser el de la Divina Providència. El primer, deia tenir-ne 140, i el dels germans Maristes, 385.

De la falta de places escolars a Badalona, en va parlar el propi alcalde, al mes de juliol, en unes declaracions que recollí la premsa local, en les quals assumia el compromís de construir nous grups escolars, ja que “encara que per la llei de Congregacions s'hagin d'incautar els edificis dels religiosos, quedaria la meitat del cens escolar sense ensenyament”. Per la seva part, el regidor Guillén opinava “que l'Ajuntament s'hauria de dirigir a l'Estat manifestant-li que ja no podem fer més esforços en matèria d'ensenyança i si vol que es substitueixi la que presten les congregacions religioses es necessita ajut”.

En la reunió que celebrà la Comissió mixta el dia 24 d'agost, es va prendre l'acord, malgrat no saber, per les circumstàncies conegudes, el nombre exacte d'escoles nacionals necessàries per substituir els col·legis religiosos existents, de dirigir-se a l'alcalde, fent-li saber que, essent necessari per a aquella Comissió “portar a terme l'obra que li està encomanada, ha fet un càlcul el més aproximat possible, encara que a bell ull, i creient convenient instal·lar 25 escoles –ja sigui unitàries o seccions–, per a l'esmentada substitució, acordà, de conformitat amb l'Ordre del (...) Ministeri, del 28 de juny darrer –Gaseta del dia 29–, sol·licitar d'aqueixa Corporació un auxili econòmic de vuitanta a cent mil pessetes per a la instal·lació de dites escoles –mobiliari,

material pedagògic, habilitació de locals, etc.-”; cosa que va fer, en ofici datat el dia 29, el mateix dia que se n'envià un altre al president de la Comissió mixta provincial, amb el següent text: “Aquesta Comissió local, en la reunió celebrada el dia 24 de l'actual, vista la circular d'aquesta Comissió provincial de data 28 de juliol darrer, acordà comunicar-vos que, a pesar de no saber el nombre exacte d'escoles nacionals que precisen per a la substitució dels col·legis religiosos existents en aquesta ciutat, ja que els directors d'aquests, desobeint l'Ordre del Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts de data 28 de juny darrer (Gaseta del dia 2 de juliol), de qual desobediència fou assabentada aqueixa Comissió per mitjà de l'escrit d'aquesta, de data 28 de juliol darrer, no han enviat les relacions nominals de llurs alumnes tal com en dita ordre se'ls reclamava, però, aquesta Comissió desitjant portar a terme l'obra que li està encomanada, calculà, encara que a bell ull, que per a la substitució serien necessàries 25 escoles nacionals (unitàries o seccions) i ha sol·licitat ja un auxili econòmic de 80 a 100 mil pessetes per a la indicada substitució a l'Ajuntament, de conformitat amb l'Ordre del susdit Ministeri de data 28 de juny darrer (Gaseta del dia 29), a qual sol·licitut no ha donat contesta la Corporació municipal, per la crisi política que suara travessa.

“Novament, però, oficialment, ha insistit per tal d'obtenir dita subvenció, havent-se encarregat de defensar-la el senyor Tinent d'Alcalde, En Joan Buxaderas, component d'aquesta Comissió, i la sort de la qual serà comunicada a aqueixa Comissió oportunament.– El que tinc l'honor de traslladar-li per al seu coneixement i en compliment de l'esmentat acord.– Visqui molts anys.– Badalona 29 d'agost de 1933.– El President.”

El govern de coalició format per lerrouxistes i cedistes, que es constituí després del triomf dels seus diputats a les eleccions de novembre, va interrompre les actuacions iniciades; interrupció que es va allargar durant dos anys –1934 i 1935–, concretament fins a febrer de 1936, en què les urnes donaren la victòria al Front Popular, i Marcel·lí Domingo, publicà l'ordre ministerial¹¹, reprenent el procés de substitució de l'ensenyança de les congregacions religioses.

INSPECCIÓN PROVINCIAL DE PRIMERA ENSEÑANZA DE BARCELONA

N.º 412

Para dar cumplimiento a la Orden Ministerial de 3 del actual (Gaceta del 7) sobre sustitución de la enseñanza de las Congregaciones Religiosas, me personaré en esa localidad en la próxima semana, a fin de realizar las gestiones que por dicha Orden se me prescriben.

Pero previamente, y para poder realizar la labor, ruego a V.S. que estudie y concrete con el Ayuntamiento de su digna presidencia, las aportaciones de todo género que pueda facilitar.

Además que dé las órdenes para que se investigue quienes son los propietarios de los edificios en que están instalados los colegios de religiosos, que después se detallan, y si están dispuestos esos señores propietarios a alquilar o vender los mencionados edificios y que puntalicen el precio, en uno y otro caso.

Por último, le ruego ordene preparar una nota de los edificios que estén para alquilar o vender y que sean adecuados para sustituir los que ocupan.

Los colegios religiosos que en esa se han de sustituir son los siguientes:

Colegio del Sagrado Corazón de Jesús (Maristas) calle del Templo, 19.

Colegio Asilo de San Andrés, calle de Arnús, 18.

Colegio Asilo de San José, calle de García Hernández, 21.

Colegio de San José, calle del Templo, 8.

Religiosas de la Divina Providencia, calle de Arnús, 62.

Colegio de Nuestra Señora del Pilar, calle de Wifredo, 300.

Le agradeceré me comunique la marcha de estas gestiones y las fechas y horas más adecuadas para que yo pueda comparecer en esa Casa Consistorial.

Barcelona 12 de mayo de 1936.
El Inspector Jefe,

Manuel Rueda

D. L. 35
Sr. Alcalde de Badalona.

Es guarda l'escrit que, en compliment d'aquella disposició, va enviar l'inspector en cap a l'alcalde de la ciutat, en el qual anunciava la seva visita per dur a terme les gestions que tenia encomanades, i demanava que "previament i para poder realitzar la labor, ruego a VS que estudie y concrete con el Ayuntamiento de su digna presidencia, las aportaciones de todo género que puede facilitar.- Además que dé las órdenes para que se investigue quienes son los propietarios de los edificios en que están instalados los colegios de religiosos, que después se detallan, y si están dispuestos esos señores propietarios a alquilar o vender los mencionados edificios y que puntalicen el precio en uno y otro caso.- Por último, le ruego ordene preparar una nota de los edificios que están para alquilar o vender y que sean adecuados para sustituir los que ocupan.- Los colegios religiosos que han de sustituir son los siguientes: Colegio del Sagrado Corazón de Jesús (Maristas), calle del Templo, 19.- Colegio Asilo de San Andrés, calle Arnús, 18.- Colegio de San José, calle del Templo 8.- Religiosas de la Divina Providencia, calle de Arnús, 62.- Colegio de Nuestra Sra. del Pilar, calle Wifredo, 300.- Le agradeceré me comunique la marcha de estas gestiones y las fechas y horas más adecuadas para que yo pueda comparecer en esa Casa Consistorial.- Barcelona, 12 de mayo de 1936.- El Inspector Jefe, Manuel Rueda."

En conseqüència, l'encarregat del Departament de Cultura, per manament del Conseller Regidor, dirigí al director i directores de les escoles citades, una citació urgent, pregunt-los que es personessin "a aquesta Conselleria de Cultura, avui, dilluns a les 7 de la tarda, amb tots els antecedents respecte al funcionament del Col·legi de la vostra direcció."

Segons les dades que van aportar els representants de cadascuna de les escoles, la situació del Col·legi del Sagrat Cor i del Col·legi Asil de Sant Andreu, havia variat respecte a l'any 1933.

L'informe sobre el Col·legi del Sagrat Cor deia textualment: "Antes era regentado por Hermanos Maristas del "Instituto de Pequeños Hermanos de María".- Hoy forma parte de la "Mútua Cultural Politécnica", domiciliada en Barcelona, calle Lauria, 58.- Funciona bajo la direc-

Comunicació de la Inspecció Provincial de Primera Ensenyança de Barcelona a l'alcalde de Badalona, anunciant la visita de l'inspector. Arxiu Històric Ciutat de Badalona. Fons Municipal

ció de D. Casimiro Ribas, el qual era ja, abans Director del mateix.- El Sr. Ribas exhibe los siguientes documentos: a) Copia autorizada por el Notario del Colegio de Barcelona, Sr. Juan O'Callaghan, del escrito por el cual el Sr. Ribas solicitó la baja del "Institut de Petits Frères de Marie", y también, del escrito en el que le fué concedida la naja solicitada.- b) Documento acreditativo de que el Sr. Ribas es propietario del mobiliario del Colegio.- c) Documento de la "Mutua Cultural Politécnica", de fecha 1 de julio de 1933, dando normas para el funcionamiento del Colegio y nombrando Director del mismo al Sr. Ribas.- d) Documento del Gobierno Civil, con fecha 23 de agosto de 1933, autorizando el funcionamiento de la Mútua.- Recibo de contribución industrial a nombre del Sr. Ribas, y correspondiente al segundo trimestre del año 1936.- f) Alta de contribución, presentada el día 2 de octubre de 1933.- g) Autorización de la Sección Administrativa de Primera Enseñanza, para el funcionamiento del Colegio, con el número 2750 y fecha 2 de agosto 1933; y.- h) Pólizas, contratas y recibos de electricidad, agua, etc., a nombre del Sr. Ribas.- El local donde está instalado el Colegio es propiedad del Sr. Ignacio de Ventós-Mir, pagando por el arriendo quinientas pesetas mensuales, según el contrato de inquilinato número A-26672.- El Colegio consta de siete aulas con una asistencia en total de 496 alumnos."

El Col·legi Asil de Sant Andreu, que havia estat regit per religioses de la Presentació, constava ser-ho per l'Associació de Pares de família del Col·legi de Sant Andreu, dirigit per la mestra seglar, Emília Plaza. L'Asil, separat de l'escola, era confiat a un Patronat. Es pagaven 8.000 pessetes de lloguer anual a Gonçal Arnús, propietari del local, i tenia una matrícula de 216 alumnes, 26 dels quals eren nens menors de set anys.

Pel que fa a les altres escoles, en el Col·legi de la Divina Providència, de les Religioses Clarisses, hi constava com a directora la mestra seglar, senyoreta Otilia Caralt. Tenia una matrícula de 115 alumnes, a les quals no s'exigia cap tipus de gratificació, i el local era propietat de la comunitat de religioses.

El Col·legi de Sant Josep, del carrer del Temple 8 i 10, era dirigit per Religioses Franciscanes. El local, on també hi havia el noviciat, per-

tanyia en propietat a l'orde, que no estava disposada ni a vendre'l ni a llogar-lo, i atenia en les seves aules, unes 350 alumnes.

Les religioses Carmelites eren les qui dirigien el Col·legi de Sant Josep, al carrer Garcia Hernández¹², 21. El local formava part de la fàbrica de teixits de Joan Valls i Cañellas. La majoria dels seus alumnes -uns 50- eren fills dels treballadors de l'empresa i rebien ensenyança gratuïta; altres -de 30 a 40- eren fills de famílies treballadores i pagaven "molt poc o res".

El Col·legi de Nostra Senyora del Pilar era regentat per Religioses Adoratius, amb seu central a Madrid. Consta que l'ensenyament era gratuït, i el nombre d'alumnes unes 60.

Un cop obtingudes aquestes dades, el conseller de Cultura es va reunir amb l'inspector en cap, com estava previst. Pere Vigo i Manuel Rueda, segons l'acta que ambdós signaren, "cambiaron impresiones ampliamente y dejaron puntualizados los extremos siguientes": que l'Ajuntament no podia fer, de moment, cap tipus d'aportació, si bé estudiava la construcció dels edificis necessaris per resoldre el problema de l'ensenyament, sol·licitant la subvenció de l'Estat; que no hi havia edificis disponibles "que se puedan comprar o alquilar para establecer colegios, pues por esta falta están las escuelas nacionales instaladas en locales sumamente deficientes"; que, segons el Conseller de Cultura, no en tots el col·legis que figuraven a la relació el professorat era membre d'alguna congregació religiosa, ja que aquells havien estat substituïts "por profesorado seglar yendo la enseñanza a cargo de Asociaciones de Padres de Familia y hasta de particulares. Además dió a entender que en algunos dirigidos aún por religiosos instalados en las barriadas extremas", es donaven les classes gratuïtes i, d'aquests, "algunos, más que colegios, pudieran denominarse guarderías de niños"; que els propietaris de les escoles que s'havien de substituir, i que constaven a la relació, no s'ofererien a vendre'ls ni a llogar-los.

I com que l'inspector va manifestar la voluntat de visitar tots els col·legis religiosos, per tal d'ampliar el seu coneixement respecte al seu "funcionament real i legal", el regidor, posà al seu servei un funcionari municipal per acompanyar-lo.

Aquella reunió va tenir lloc el dia 4 de juny, i sis setmanes més tard, es produïa l'aixecament militar que havia d'abocar-nos a la guerra civil. Durant els primers mesos de guerra –de guerra i revolució, no ho oblidem–, a Catalunya, qui prenia les decisions polítiques era el Comitè de Milícies Antifeixistes; a la Generalitat, li era reconegut el dret de ratificar-les. Així, en publicar en el *Diari Oficial*, el decret de 29 de juliol, creant el Comitè de l'Escola Nova Unificada, assumia la tasca de canviar l'escola, d'acord amb “la voluntat revolucionària del poble”, suprimint “l'escola de tendència confessional”; però en una acció “que no solament substitueixi el règim escolar que acaba d'enderrocar el poble, sinó que creï una vida escolar inspirada en el sentiment universal de solidaritat i d'acord amb totes les inquietuds de la societat humana i a base de la supressió de tota mena de privilegis”.

NOTES:

1. El dia 9 de maig de 1931.
2. *Gaset*a, 22 de maig de 1931.
3. En el decret de Romanones, promulgat el 26 de abril de 1913, l'escola seguia donant les classes de religió i els nens no catòlics, a petició dels pares, deixaven de rebre-les.
4. *Gran Enciclopèdia Catalana*.
5. La seva discussió a les Corts va provocar força polèmica, àdhuc l'abandó per part de les forces democristianes, que havien participat a la coalició per enderrocar l'antic règim.
6. Pobresa, castedat i obediència.
7. Les congregacions religioses, qualificades com a institucions benèfico-docents –i ho eren totes les que es dedicaven a l'ensenyança–, rebien un tractament especial per part de la Hisenda de l'Estat, en considerar la seva activitat com a acció de caritat o benèfica, i per tant no lucrativa. A tots els establiments d'ensenyança dels ordes religiosos, els foren retirades les exempcions fiscals.
8. Per les seves condicions, algunes d'elles es van habilitar com a instituts-escoles, escoles normals, internats per als “alumnes seleccionats”, etc.
9. Marcel·lí Domingo, Fernando de los Rios, Domingo Barnés i Francisco J. Barnés Salinas.
10. Decisió que es va prendre amb els vots en contra dels consellers Miquel Xicart i Potrony i Anastasi Puig i Salsas, per no estar d'acord el decret amb les seves idees religioses.
11. *Gaset*a, 6 de maig de 1936.
12. Carrer d'Alfons XII.